

Co-funded by
the European Union

MEDEA

RAZVIJANJE MEDIJSKE PISMENOSTI ZA RAZOTKRIVANJE RODNO ZASNOVANE
MEDIJSKE MANIPULACIJE I LAŽNIH VESTI

UPUTSTVA KAKO KORISTITI PRIRUČNIK ZA MEDIJSKU PISMENOST

PROJECT N. 2024-1-LV01-KA210-ADU-000243248

ZONTA
CLUB OF
JELGAVA

NOVOSADSKA
NOVINARSKA
ŠKOLA

Co-funded by
the European Union

Sadržaj

1. Šta je Priručnik za medijsku pismenost?
 2. Za koga je Priručnik za medijsku pismenost?
 3. Koja je struktura?
 4. Koje veštine promovise?
 5. Kako koristiti priručnik – praktična uputstva za trenera
 6. Kako planirati trening sesiju
 7. Metodološki pristup i obrazovne strategije
 8. Preporučeni materijali i pristupi za module
 9. Evaluacioni obrazac
 10. Održljivost i mogućnost ponovne primene edukacije
 11. Bibliografija
-

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

Authors

© MARCH2025 – Skill Up srl

This publication was carried out with the financial support of the European Commission under Erasmus + Project “Medea. Developing Media Literacy to debunk gender-related media manipulation and fake news”, n. 2024-1-LV01-KA210-ADU-0002432486.

Attribution, share in the same condition

CC BY-SA: You are free to Share- copy and redistribute the material in any medium or format and Adapt – remix, transform, and build upon the material for any purpose, even commercially. The licensor cannot revoke these freedoms as long as you follow the license terms under the following terms:

Attribution – you must give appropriate credit, provide a link to the license, and indicate if changes were made. You may do so in any reasonable manner, but not in any way that suggest the licensor endorses you or your use

ShareAlike- If you remix, transform or build upon the material, you must distribute your contribution under the same license as the original

No additional restrictions – you may not apply legal terms.

Šta je priručnik za medijsku pismenost?

Priručnik za medijsku pismenost je moderan i inovativan obrazovni alat razvijen u okviru projekta „MEDEA – Razvijanje medijske pismenosti za razotkrivanje rodno zasnovane medijske manipulacije i lažnih vesti.“ Cilj projekta MEDEA je jačanje veština medijske pismenosti među trenerima, edukatorima i novinarima kako bi se suprotstavili dezinformacijama i medijskoj manipulaciji povezanoj sa tehnologijom olakšanim rodno zasnovanim nasiljem.

Priručnik za medijsku pismenost odgovara na nekoliko potreba u okviru obrazovanja odraslih i borbe protiv dezinformacija, posebno onih vezanih za tehnologijom olakšano rodno nasilje. U eri kada su lažne vesti i medijska manipulacija sve rašireniji, ključno je opremiti trenere, edukatore i novinare alatima za razvoj kritičkog mišljenja u pogledu informacija.

Ovaj priručnik podržava profesionalce u prepoznavanju i razotkrivanju medijske manipulacije, podstiče svesnu konzumaciju medija i podiže svest o opasnostima dezinformacija povezanih sa rodno zasnovanim nasiljem, čime doprinosi kulturi inkluzije i poštovanja.

U okviru projekta MEDEA, priručnik ima za cilj:

- Borbu protiv dezinformacija koje umanjuju ozbiljnost rodno zasnovanog nasilja i perpetuiraju štetne stereotipe.
- Edukaciju i podizanje svesti kod odraslih, naročito trenera i novinara, o tome kako proveravati tačnost informacija i promovisati medijsku pismenost.
- Pružanje praktičnih metoda i alata za kritičku analizu medija i proveru činjenica, sa posebnim fokusom na lažne vesti vezane za rodno zasnovano nasilje.

Ove aktivnosti su usklađene sa ključnim prioritetima projekta, kao što su unapređenje veština medijske pismenosti i podizanje svesti protiv tehnologijom olakšanog rodno zasnovanog nasilja.

Za koga je priručnik za medijsku pismenost?

Priručnik za medijsku pismenost MEDEA namenjen je trenerima, edukatorima, novinarima, medijskim profesionalcima i svima koji su uključeni u obrazovanje, podizanje svesti i kreiranje medijskog sadržaja – naročito u vezi sa tehnologijom olakšanim rodno zasnovanim nasiljem.

Priručnik je usmeren na:

- Trenere i edukatore: koji rade u obrazovnim ustanovama, posebno one koji podučavaju medijsku pismenost i podižu svest kod odraslih i mladih o rizicima dezinformacija.
- Medijske profesionalce: poput novinara i komunikatora, koji su odgovorni za širenje tačnih informacija i obraćanje temi rodno zasnovanog nasilja koristeći poštovan i profesionalan jezik.
- Organizacije i aktiviste: posvećene prevenciji i borbi protiv rodno zasnovanog nasilja, koji traže alate za edukaciju i obuku javnosti o dezinformacijama vezanim za ovu problematiku.
- Konzumente medija: odnosno svakoga ko želi da unapredi svoje sposobnosti analize i dešifrovanja medijskih poruka, razvije veštine za suprotstavljanje dezinformacijama i prepoznavanje kognitivnih pristrasnosti.

U celini, priručnik je namenjen svima koji žele da prodube i primene kritičko mišljenje pri proceni medijskog sadržaja, doprinoseći razvoju informisanijeg i svesnijeg društva u vezi sa rodno zasnovanim nasiljem i dezinformacijama.

Koja je struktura priručnika?

Modul 1: Razumevanje meta-nivoa kritičkog mišljenja

Ovaj modul uvodi pojam meta-nivoa kritičkog mišljenja, koji podrazumeva razmišljanje ne samo o onome šta mislimo, već i o načinu na koji dolazimo do tih zaključaka. Istražuje kognitivne pristrasnosti i njihov uticaj na percepciju stvarnosti, kao i strategije za podučavanje kritičkog mišljenja odraslih, sa posebnim fokusom na medije i rodno zasnovano nasilje.

Modul 2: Tehnike proveravanja činjenica i verifikacija informacija

Ovaj modul pruža tehnike i alate za proveru istinitosti vesti, uključujući Google Reverse Image Search, InVID-WeVerify i Snopes. Analizira kako lažne vesti i dezinformacije utiču na percepciju rodno zasnovanog nasilja i nudi praktičan pristup za trenere da analiziraju i razotkriju lažne vesti.

Modul 3: Prepoznavanje i razumevanje tehnologijom olakšanog rodno zasnovanog nasilja (TFGBV)

Ovaj modul istražuje različite oblike tehnologijom olakšanog rodno zasnovanog nasilja, kao što su sajberstalking, doxing i deepfake. Pruža ključne definicije i aktuelne podatke za razumevanje obima fenomena. Cilj je da učesnici postanu svesni digitalnih mehanizama koji pojačavaju rodno nasilje i da se podstakne veća kritička svest o online kontekstu.

Modul 4: Strategije prevencije i suprotstavljanja TFGBV

Modul pruža alate i praktične strategije za prevenciju i rešavanje online rodno zasnovanog nasilja. Uključuje savete o digitalnoj bezbednosti, podršci žrtvama, odgovornom korišćenju medija i proveru činjenica. Takođe istražuje upotrebu OSINT-a i prepoznavanje sadržaja generisanog veštačkom inteligencijom. Cilj je jačanje otpornosti i digitalnih veština učesnika.

Modul 5: Razumevanje konstrukcije medija i pristrasnosti

Ovaj modul istražuje kako mediji konstruišu stvarnost i kako kognitivne pristrasnosti utiču na predstavljanje roda u medijskom sadržaju. Takođe uvodi pet osnovnih pojmova medijske pismenosti, koji nam omogućavaju razumevanje medijskih dinamika i distorzija koje utiču na percepciju rodnog nasilja.

Modul 6: Konzumacija medija i uticaj na percepciju stvarnosti

U ovom modulu razmatramo uticaj algoritama i filter mehurova na društvenim mrežama i kako ti mehanizmi utiču na konzumaciju vesti. Analiziramo tehnike klikbejtovanja i emotivne manipulacije, pružajući strategije za kritičku konzumaciju medija kako bismo izbegli iskrivljenje stvarnosti u vezi sa rodno zasnovanim nasiljem.

Koje veštine priručnik promovira?

Priručnik MEDEA razvija skup prenosivih kompetencija koje su neophodne za snalaženje u današnjem digitalnom i medijskom okruženju. Kroz aktivno učenje i refleksiju, podržava razvoj sledećih veština:

- ✓ Kritičko mišljenje primenjeno na konzumaciju i proizvodnju medijskog sadržaja
- ✓ Prepoznavanje kognitivnih pristrasnosti i medijskih stereotipa
- ✓ Sposobnost kritičke analize digitalnog sadržaja i otkrivanja dezinformacija
- ✓ Svest o uticaju medijskih narativa na percepciju rodno zasnovanog nasilja
- ✓ Korišćenje alata za proveru činjenica i digitalnu verifikaciju (npr. pretraga slika, analiza metapodataka)
- ✓ Razumevanje uticaja tehnologijom olakšanog rodno zasnovanog nasilja (GBTDV) na polaznike i edukatore
- ✓ Sposobnost kreiranja sigurnih i inkluzivnih digitalnih obrazovnih sredina koje štite ranjive grupe
- ✓ Osnaživanje polaznika kroz digitalnu pismenost i strategije samoodbrane
- ✓ Promovisanje etičkog i poštovanog ponašanja na internetu radi prevencije digitalnog zlostavljanja
- ✓ Kapacitet zagovaranja institucionalnih i političkih mera za suzbijanje online uznemiravanja u obrazovnim institucijama

Kako koristiti priručnik – praktična uputstva za trenera

Priručnik za medijsku pismenost MEDEA osmišljen je tako da bude fleksibilan, modularan i lako prilagodljiv različitim obrazovnim kontekstima. Treneri ga mogu koristiti u celini kao strukturisan program ili izabrati pojedinačne module i aktivnosti u zavisnosti od obrazovnih ciljeva i profila učesnika.

Načini korišćenja

Puno korišćenje

Svi šest modula mogu se realizovati redom, prateći predloženi raspored. Ovaj pristup je idealan za:

- strukturisane treninge (npr. programi medijske pismenosti, kontinuirana edukacija za novinare ili socijalne radnike);
- obrazovne aktivnosti sa stabilnim grupama tokom dužeg vremena.

Selektivno korišćenje

Trener može izabrati jedan ili više modula u zavisnosti od specifičnih potreba grupe. Na primer:

- ako je cilj učenje prepoznavanja dezinformacija → preporučuje se Modul 2 (Provera činjenica);
 - pri radu sa novinarima ili digitalnim edukatorima → korisni su Modul 3 (TFGBV) u kombinaciji sa Modulom 4 (Prevenција);
 - ako je fokus na medijskoj reprezentaciji → odgovaraju Moduli 5 i 6.
- ◆ Preporučuje se prilagođavanje različitim ciljanim grupama.

Ciljne grupe

Preporučena prilagođavanja

- Mladima (16–25 godina): Dinamičnije aktivnosti, korišćenje društvenih mreža, primeri sa TikToka ili Instagrama, vođene diskusije uz vizuelne podsticaje.
- Odraslima: Refleksivni pristup, primeri iz stvarnog života, grupne diskusije i valorizacija prethodnih iskustava.
- Novinarima: Fokus na alatke za proveru činjenica, primeri iz stvarnog života o iskrivljenjima, razmišljanje o jeziku i etici u novinarstvu.
- Edukatorima / Trenerima: Metodološki saveti, predlozi za replikabilnost i fokus na kreiranje sigurnih obrazovnih sredina.

Konteksti primene

Priručnik se može koristiti u različitim obrazovnim okruženjima:

- Formalno obrazovanje: Profesionalni kursevi, srednje škole, univerziteti.
- Neformalno obrazovanje: Radionice, javni događaji, seminari za udruženja ili omladinske centre.
- Vršnjačko obrazovanje: Aktivnosti u manjim grupama, čak i bez stalnog prisustva facilitatora.

Potrebni materijali

- Priručnik modula ili sažetak (dostupno u Priručniku)
- Pristup internetu (za gledanje video sadržaja, čitanje članaka ili korišćenje digitalnih alata)
- Računar, projektor, tabla ili flipčart
- Štampani materijali: članci, studije slučaja, radni listovi
- Opcionalno: lepljive beleške (post-it), obojene olovke, alati za brainstorminge

Kako planirati trening sesiju

Priručnik MEDEA dizajniran je kao svestran i prilagodljiv alat. Međutim, da bi se postigao značajan obrazovni efekat, neophodno je pažljivo isplanirati svaku trening sesiju. U nastavku je detaljan vodič kako strukturirati čas koristeći jedan ili više modula iz Priručnika.

Faza 1 – Definisanje cilja i izbor modula

Planiranje sesije počinje definisanjem obrazovnog cilja – šta želite da učesnici nauče, razumeju ili razviju. Na osnovu tog cilja izaberite najprikladniji modul (ili deo modula) od šest dostupnih u Priručniku.

Priručnik možete koristiti u celini (izvođenjem svih šest modula redom) ili selektivno, birajući samo najrelevantnije delove u zavisnosti od ciljane grupe i raspoloživog vremena.

Faza 2 – Prilagođavanje sadržaja vašoj grupi

Svaka grupa ima jedinstvene karakteristike. Važno je kontekstualizovati sadržaj i aktivnosti kako bi bile smislene i pristupačne. Razmotrite sledeće aspekte:

- Starost i nivo obrazovanja: Vodite računa da reference, jezik i alati budu primereni (npr. novinski članci naspram objava na društvenim mrežama).
- Prethodno iskustvo: Procijenite da li su učesnici već upoznati sa temama (npr. medijska pismenost, rodne studije).
- Dinamika grupe: Posmatrajte da li je grupa kohezivna, da li joj je potrebna dodatna podrška ili je spremna za samostalne aktivnosti.
- Osetljive teme: Neke teme (kao što je rodno zasnovano nasilje) mogu izazvati lične ili emotivne reakcije. Kreirajte poštovajuću i pažljivu atmosferu.

 Praktičan savet: Uključite vođene diskusije, ostavite prostor učesnicima da podele svoja iskustva i podstaknite izražavanje različitih stavova.

MEDEA

Faza 3 – Priprema sesije: materijali, aktivnosti i zaključak

Kada izaberete i prilagodite modul potrebama vaše grupe, vreme je da organizujete sesiju na jasan, uravnotežen i zanimljiv način.

Organizacija materijala

- Odšampajte ili projektujte priručnike iz toolkit-a
- Pripremite digitalne alate po potrebi (Google Reverse Image Search, InVID, podcasti...)
- Pripremite prostoriju: stolice koje se mogu pomerati, tablu, materijale za brainstorming (post-it papirići, flomasteri)

Struktura sesije (90 minuta)

- Uvod (10 minuta): Predstavite obrazovne ciljeve, koristite uvodno pitanje ili vizuelni/audio podsticaj
- Glavna aktivnost (30–40 minuta): Individualni ili grupni rad, vežbe, simulacije
- Diskusija i refleksija (20–25 minuta): Grupna rasprava, vođena pitanja, plenarno deljenje utisaka
- Zaključak (10–15 minuta): Rezime, dodatni izvori, kratka povratna informacija ili evaluacija

Zaključivanje sesije

Ne zanemarite završni deo. Pravilno zaključivanje pomaže učesnicima da:

- konsoliduju ključne koncepte,
- jasno izraze šta su naučili,
- preduzmu samostalne akcije (npr. proveru činjenica kod kuće, deljenje sadržaja sa drugima).

Možete koristiti: vizuelnu mapu uma, otvoreno završno pitanje, kratku samoocenu (pismenu ili usmenu) ili predloženi zadatak za praćenje.

Metodološki pristup i obrazovne strategije

Priručnik MEDEA koristi pedagoški pristup zasnovan na principima aktivnog učenja, kritičkog mišljenja i inkluzivne edukacije. Njegov cilj nije samo prenošenje znanja, već i podsticanje svesti, refleksije i promene u ponašanju i stavovima prema medijima, dezinformacijama i rodno zasnovanom nasilju koje je omogućeno tehnologijom.

Aktivno učenje i konstruktivizam

Metodološki okvir je inspirisan konstruktivističkim pristupom učenju, prema kojem učesnici aktivno grade svoje znanje kroz interakciju sa okruženjem, drugima i sadržajem (Vygotsky, 1978; Bruner, 1990).

U MEDEA priručniku aktivnosti su osmišljene da direktno angažuju učesnike kroz praktične vežbe, simulacije, rad u grupama i kritičku analizu. Aktivno učenje podržava se metodama kao što su:

- Igranje uloga: Simulacije stvarnih medijskih situacija za razumevanje komunikacionih dinamika i procesa donošenja odluka (Freeman i sar., 2014).
- Komparativna analiza izvora: Upoređivanje više izvora o istoj temi radi razvijanja veština provere činjenica i prepoznavanja pristrasnosti.
- Zajedničko raskrinkavanje: Aktivnosti usmerene na otkrivanje lažnih vesti korišćenjem digitalnih alata (npr. Google Reverse Image, InVID, Snopes).
- Participativne metode: Brainstorming, Think-Pair-Share, vođena pitanja i Sokratske diskusije.

Kritičko mišljenje i metakognicija

Kritičko mišljenje se definiše kao sposobnost analize, procene i rekonstrukcije kognitivnih i argumentacionih procesa, prepoznavanja kognitivnih pristrasnosti, logičkih grešaka i retoričkih konstrukcija (Paul & Elder, 2014).

MEDEA priručnik integriše model osam elemenata mišljenja (Paul & Elder, 2019):

- Svrha
- Ključno pitanje
- Informacije
- Koncepti

Metodološki pristup i obrazovne strategije

1. Pretpostavke
2. Zaključci i interpretacije
3. Perspektive
4. Implikacije i posledice

Svesna upotreba ovih elemenata u okviru trening aktivnosti omogućava učesnicima razvoj metakognitivnih veština – sposobnosti da reflektuju o sopstvenom mišljenju i procesu učenja. Inkluzivno obrazovanje

MEDEA priručnik se zasniva na pedagoškom pristupu koji je osetljiv na kulturnu, jezičku, rodnu i iskustvenu različitost. Inkluzija se shvata ne samo kao pristup, već i kao vrednovanje različitih perspektiva, ličnih iskustava i oblika znanja.

Predložene aktivnosti su fleksibilne i prilagodljive različitim obrazovnim kontekstima i ciljanim grupama (npr. mladima, odraslima, socijalnim radnicima, novinarima), uz pažljivo uvažavanje kognitivnih, komunikativnih i motivacionih barijera. Uključene su sledeće inkluzivne strategije:

- Korišćenje pristupačnog, nediskriminatornog jezika
- Vežbe u malim grupama koje podstiču aktivno učešće
- Multimodalne aktivnosti (vizuelne, verbalne, pisane, digitalne)
- Uzimanje u obzir ritma učenja i individualnog vremena obrade informacija

Kreiranje sigurnog prostora

Obradivanje tema poput dezinformacija, rodni stereotipa i nasilja na internetu zahteva izgradnju zaštićenog i podsticajnog okruženja za učenje. Siguran prostor je onaj u kome se učesnici osećaju slobodnim da izraze svoje mišljenje, zaštićeni od osuđivanja, i gde neslaganja mogu nastati na konstruktivan način (Arao & Clemens, 2013).

Ključni elementi za kreiranje sigurnog prostora uključuju:

- Zajednički dogovorena pravila interakcije (poštovanje, aktivno slušanje, poverljivost)
- Mogućnost da učesnik „preskoči“ ili se uzdrži od aktivnosti koje izazivaju emotivnu napetost
- Pažljivo vođenje i rešavanje sukoba i neslaganja
- Validacija izraženih emocija učesnika
- Prepoznavanje uloge trenera kao fasilitatora, a ne sudije

Kao što je bell hooks (1994) naglasila, emancipatorsko obrazovanje može se ostvariti samo u odnosnom okruženju koje omogućava preispitivanje hijerarhija i zajedničku konstrukciju novih značenja. U tom smislu, treneri moraju biti spremni da se nose sa kognitivnim i emotivnim nelagodnostima, prepoznajući ih kao sastavni deo transformativnog procesa učenja.

Preporučeni materijali i pristupi za module

ZA MODULE 1 I 2:

Praktične vežbe i simulacije:

Treneri se podstiču da predlože praktične vežbe i simulacije, poput igranja uloga, koje omogućavaju učesnicima da primene tehnike proveravanja činjenica i kritičke analize u konkretnim situacijama. Na primer, učesnici mogu biti zamoljeni da rekreiraju scenarije u kojima se suočavaju sa vestima o rodno zasnovanom nasilju i moraju da odluče da li je vest autentična ili manipulisana.

Još jedna korisna vežba je prepravljanje senzacionalističkih naslova i članaka, gde učesnici, koristeći etičke pristupe naučene u priručniku, prepravljaju naslove koji umanjuju ili opravdavaju rodno zasnovano nasilje na uravnoteženiji i pažljiviji način.

Alati za proveru činjenica:

- Google Reverse Image Search: Omogućava trenerima i učesnicima da provere poreklo slike, identifikujući da li je slika manipulirana ili potiče iz nepouzdanog izvora. Pomaže u otkrivanju falsifikovanih fotografija koje se mogu širiti u medijima ili na društvenim mrežama sa ciljem manipulacije javnim mnjenjem o rodno zasnovanom nasilju.
- InVID-WeVerify: Osnovna platforma za verifikaciju video materijala, korisna za analizu metapodataka video sadržaja i utvrđivanje da li je video autentičan ili manipulisan. Ovaj alat pomaže trenerima da nauče kako da prepoznaju i razotkriju manipulisane video snimke koji se odnose na slučajeve rodno zasnovanog nasilja.
- Snopes i PolitiFact: Dve vodeće platforme za proveru činjenica koje omogućavaju trenerima da verifikuju vesti i identifikuju lažne informacije koje često iskrivljuju stvarnost rodno zasnovanog nasilja. Korišćenje ovih alata pomaže u edukaciji učesnika o važnosti provere izvora pre širenja bilo kakvih informacija.

Interaktivne metode za aktivno učenje:

- Sokratska pitanja: Ovaj pristup podstiče duboku i kritičku refleksiju. Treneri mogu koristiti sokratska pitanja da podstaknu učesnike da preispitaju svoja uverenja i stavove o medijima i rodno zasnovanom nasilju, promovišući samostalno razmišljanje. Pitanja pomažu učesnicima da istraže svoje pretpostavke i podstiču pažljiviju i dublju analizu medijskih sadržaja.
- Komparativna analiza izvora: Učesnici uče kako da uporede različite izvore informacija o istoj temi, ističući razlike u tonu, detaljima i izostavljanjima. Ova vežba im omogućava da razviju bolju sposobnost razlikovanja pouzdanih i kredibilnih izvora, što je ključno u borbi protiv dezinformacija.
- Razotkrivanje lažnih vesti: Razotkrivanje je aktivnost izlaganja lažnih vesti. Treneri vode učesnike kroz analizu sumnjivih članaka, slika ili video snimaka, pomažući im da koriste alate za verifikaciju kako bi identifikovali lažne ili manipulisane informacije. Ovaj praktični pristup podiže svest o štetnosti lažnih vesti za percepciju rodno zasnovanog nasilja.

Preporučeni materijali i pristupi za module

ZA MODULE 3 i 4:

Uvod:

Treneri se podstiču da započnu sa statističkim podacima kako bi osigurali aktuelnost teme. Priče u formatu kratkih video zapisa pomažu da se ideja jasnije objasni. Koriste se svi oblici GBTDV-a (rodno zasnovanog nasilja putem tehnologije) kako bi se bolje razumeli pojmovi.

Praktične vežbe i simulacije treba integrisati u program kako bi učesnici bolje razumeli različite oblike nasilja. Na primer, učesnici mogu biti zamoljeni da rekreiraju scenarije u kojima se suočavaju sa vestima o TDGBV-u i da dodaju scenarije o tome kako bi reagovali na tu temu (npr. prijavljivanje spam naloga i blokiranje osobe).

Podcasti i audio resursi:

- The Digital Human – Istražuje etičke dileme u digitalnim interakcijama i online zlostavljanju.
- TED Talks: Fighting Online Harassment – Stručnjaci diskutuju o strategijama za borbu protiv GBTDV.
- UNESCO's Digital Rights Series – Intervjui sa edukatorima i donositeljima politika o bezbednosti na internetu.

Alati za proveru činjenica:

- Deepfake Detection (<https://sensity.ai/deepfake-detection>) – omogućava prevlačenje i otpuštanje fajlova za verifikaciju deepfake sadržaja.

Video i dokumentarci, npr:

- The Social Dilemma (Netflix) – Ispituje kako digitalne platforme doprinose online zlostavljanju i nasilju.
- Revenge Porn: A Survivor's Story (BBC) – Studija slučaja o uticaju neovlašćenog deljenja intimnih slika.

Alati i demonstracije za online bezbednost:

- Snopes (www.snopes.com) – Razotkriva viralne dezinformacije.
- FactCheck.org (www.factcheck.org) – Verifikuje političke tvrdnje.
- Block Party (X Safety App) – Pomaže korisnicima da upravljaju online uznemiravanjem.
- Digital Security Training (Amnesty International) – Besplatan resurs o digitalnoj samoodbrani.
- Google Reverse Image Search – Pomaže u proveri manipulisanih ili deepfake slika.

Sokratska pitanja:

Ovaj pristup podstiče aktivno učenje pretvarajući seminar iz pasivnog predavanja u interaktivni dijalog, što drži učesnike angažovanim. Takođe, scenariji GBTDV-a retko su crno-beli. Sokratska pitanja omogućavaju trenerima da vode učesnike kroz dvosmislene i nijansirane izazove iz stvarnog sveta.

Igranje uloga i simulacije:

Učesnici preuzimaju određene uloge (npr. direktor, šef inovacija, kupac, konkurent) i izvode scenarije vezane za GBTDV. Simulacije mogu biti računarske ili „za stolom“. Učesnici „žive“ izazove, donose odluke i doživljavaju posledice u bezbednom okruženju.

Prednosti za GBTDV: Razvija empatiju, pregovaračke veštine, strateško razmišljanje i sposobnost prilagođavanja promenama. Izvrsno za prikazivanje ljudskog faktora u poslovnoj transformaciji.

Think-Pair-Share (Misli-Pari-Deljenje):

Pristup se sprovodi tako što trener postavi pitanje ili problem. Učesnici pojedinačno razmišljaju i zapisuju svoje ideje, zatim ih razmenjuju sa partnerom. Parovi dele svoje zajedničke ideje sa većom grupom. Ovo je siguran način da svi počnu da razmišljaju i učestvuju, a smanjuje anksioznost kod onih koji se boje da prvi govore u velikoj grupi.

Prednosti za GBTDV: Podstiče individualnu refleksiju pre grupne diskusije, generiše širi spektar ideja i pomaže u razjašnjenju razumevanja.

Preporučeni materijali i pristupi za module

ZA MODULE 5 I 6:

Napomena za diskusiju:

Diskusija je najvažniji segment ovih modula. Treneri su podstaknuti da kreiraju otvorenu i prijatnu atmosferu u kojoj se učesnici osećaju slobodno da podele svoja mišljenja i iskustva. Važno je naglasiti da nema pogrešnih odgovora – svako mišljenje je važno i doprinosi širem i potpunijem zaključku na kraju sesije.

Praktične vežbe i simulacije:

Treneri treba da razviju praktične vežbe koje omogućavaju učesnicima da istraže kako se mediji razvijaju i kako kognitivne distorzije oblikuju današnju potrošnju medija.

- Istorijska vremenska linija medija: Učesnici zajedno kreiraju vizuelnu vremensku liniju koja prati evoluciju medija, od usmenog pripovedanja i pećinskih crteža do digitalnih platformi. Svaka grupa se fokusira na određenu eru i diskutuje o uticaju medija na društvo u tom periodu.
- Igranje uloga iz perspektive: Učesnici preuzimaju uloge potrošača medija iz različitih istorijskih perioda (npr. građanin tokom revolucije štampe, slušalac radija, savremeni korisnik društvenih mreža) i upoređuju svoj pristup medijima, poverenje i navike konzumiranja.
- Kognitivne pristrasnosti i emocionalni okidači: Učesnici analiziraju svoje sopstvene pristrasnosti i pokušavaju da prepoznaju emocionalne okidače u naslovima i tekstovima medija.

Interaktivne metode za aktivno učenje:

- Vežbe igranja uloga: Dodeljuju se istorijske i savremene uloge kako bi se naglasile promene u poverenju u medije i kritičkoj analizi kroz vreme.
- Sokratska diskusija: Koriste se pitanja poput „Kako je evolucija medija promenila naš koncept informisanosti?“ i „Kako kognitivne distorzije utiču na način na koji obrađujemo savremene medije?“
- Komparativna analiza izvora: Učesnici analiziraju kako različiti mediji, i prošli i sadašnji, prikazuju slične događaje, što im omogućava da uoče promene u pristrasnosti i formatima prezentacije.
- Razotkrivanje obmanjujućih narativa: Učesnici rade na proveru činjenica u člancima ili objavama na društvenim mrežama kako bi otkrili kognitivne distorzije i prepoznali manipulativne tehnike u prenošenju informacija.

Multimedijalni resursi:

Knjige:

- On the Evolution of Media Understanding Media Change, Carlos A. Scolari
- Media Control, Noam Chomsky
- Understanding Media and How They Work, Renee Hobbs

Video:

- Always company kampanja:
- <https://www.youtube.com/watch?v=joRjb5WOmbM>
- New York Magazine:
- <https://www.youtube.com/watch?v=aTvGSstKd5Y>

Obrazac za evaluaciju

Ovaj obrazac za evaluaciju osmišljen je kako bi prikupio vaše utiske o današnjem treningu. Vaši odgovori su ključni za unapređenje kvaliteta budućih aktivnosti zasnovanih na MEDEA Priručniku.

Molimo vas da ispunite upitnik iskreno i anonimno.

 Vreme za popunjavanje: oko 5 minuta.

☒ Za svako pitanje izaberite samo jedan odgovor, osim ako nije drugačije naznačeno.

 U opcionalnim delovima možete dodati lične komentare.

Hvala na saradnji!

Modul br.____ / Naslov sesije: _____

Datum: ____ / ____ / _____

Facilitator: _____

Uputstva za popunjavanje

1. Ciljevi sesije

2. Da li ste razumeli ciljeve učenja sesije?

3. ☐ Uopšte ne ☐ Malo ☐ Dovoljno ☐ Mnogo ☐ Potpuno

4. Sadržaj i materijali

5. Da li su sadržaji bili jasni, relevantni i dobro strukturirani?

6. ☐ Uopšte ne ☐ Malo ☐ Dovoljno ☐ Mnogo ☐ Potpuno

Da li su korišćeni materijali (vežbe, video zapisi, digitalni alati, priručnici) bili korisni?

☐ Uopšte ne ☐ Malo ☐ Dovoljno ☐ Mnogo ☐ Potpuno

1. Učešće i metod

2. Da li ste se osećali angažovano tokom aktivnosti?

3. ☐ Uopšte ne ☐ Malo ☐ Dovoljno ☐ Mnogo ☐ Potpuno

Da li su interaktivne metode (grupni rad, diskusije, vežbe) pomogle da dublje razmislite?

☐ Uopšte ne ☐ Malo ☐ Dovoljno ☐ Mnogo ☐ Potpuno

Obrazac za evaluaciju

1. Stečene veštine

Kritičko razmišljanje:

☐ bez napretka ☐ malo ☐ solidno ☐ mnogo ☐ potpuno

Prepoznavanje lažnih vesti i manipulacije:

☐ bez napretka ☐ malo ☐ solidno ☐ mnogo ☐ potpuno

Razumevanje rodno zasnovanog nasilja na internetu:

☐ bez napretka ☐ malo ☐ solidno ☐ mnogo ☐ potpuno

Korišćenje alata za verifikaciju:

☐ bez napretka ☐ malo ☐ solidno ☐ mnogo ☐ potpuno

Razmišljanje o pristrasnostima i stereotipima:

☐ bez napretka ☐ malo ☐ solidno ☐ mnogo ☐ potpuno

1. Okruženje i atmosfera

Da li ste se osećali saslušano i poštovano?

☐ uopšte ne ☐ malo ☐ solidno ☐ mnogo ☐ potpuno

Da li je postojao prostor za izražavanje vašeg mišljenja?

☐ uopšte ne ☐ malo ☐ solidno ☐ mnogo ☐ potpuno

1. Završni komentari: (opciono)

 Koji vam je trenutak sesije bio najvažniji?

 Šta bismo mogli poboljšati?

.....

 Dodatni komentari ili predlozi:

.....

Održivost i mogućnost replikacije obrazovanja

Održivost je osnovni princip MEDEA alata za medijsku pismenost, koji se ne odnosi samo na kontinuiranu upotrebu materijala tokom vremena, već i na sposobnost da se podstaknu trajne promene u obrazovnim, društvenim i profesionalnim kontekstima u kojima se primenjuje. Koncept je strukturiran kroz tri dimenzije: kontinuirana upotreba, prilagodljivost kontekstu i autonomna replikabilnost.

Kontinuirana upotreba nakon završetka projekta

MEDEA alat je dizajniran da ostane funkcionalan i nakon prestanka evropskog finansiranja. To je omogućeno:

- modularnom strukturom koja dozvoljava delimičnu ili kompletnu upotrebu sadržaja;
- korišćenjem besplatnih i dostupnih alata (npr. Google Reverse Image Search, InVID, platforme za video sadržaje otvorenog pristupa);
- primenom prenosivih obrazovnih metodologija koje se lako integrišu u postojeće programe obuke.
- Ovi elementi omogućavaju trenerima da koriste alat bez oslanjanja na eksternu tehničku podršku ili dodatne resurse.

Prilagodljivost lokalnim kontekstima

Jedna od snaga alata je njegova fleksibilnost: sadržaj se može prilagoditi u zavisnosti od ciljne grupe, dostupnog vremena, sociokulturnog konteksta i specifičnih ciljeva učenja. Radni listovi, aktivnosti i metode su osmišljeni za:

- mlade i odrasle,
- socijalne radnike, nastavnike i novinare,
- formalna, neformalna i neobavezna obrazovna okruženja.
- Ova prilagodljivost podstiče inkluziju i jača povezanost obrazovnog sadržaja sa stvarnim životnim iskustvima učesnika.

Replikabilnost i umnožavanje veština

Replikabilnost podrazumeva sposobnost novih trenera, škola, udruženja i javnih institucija da samostalno koriste alat. Da bi se podržao ovaj proces, MEDEA:

- pruža spremne materijale sa jasnim uputstvima za realizaciju aktivnosti;
- podstiče vršnjačko obrazovanje kao metodu širenja stečenih kompetencija;
- uključuje poseban vodič za trenere sa praktičnim savetima za prilagođavanje i implementaciju.
- U ovom smislu, alat je zamišljen kao „živi“ instrument, otvoren za eksperimentisanje, ažuriranja i zajedničko kreiranje novih obrazovnih praksi.

Ka sistemskom uticaju

Transformacioni potencijal MEDEA alata leži u njegovoj sposobnosti da generiše kulturnu promenu koja počinje u lokalnim obrazovnim sredinama. Integracijom u:

- školske kurikule;
- programe aktivnog građanstva;
- profesionalne razvojne puteve;
- inicijative zasnovane na zajednici ili usmerene ka politici,
- alat može doprineti izgradnji informisanijeg, otpornijeg i kritički angažovanog društva kao odgovora na medijske dinamike i digitalno nasilje.

MEDEA

Bibliografija

- Arao, B., & Clemens, K. (2013). From Safe Spaces to Brave Spaces: A New Way to Frame Dialogue Around Diversity and Social Justice. U: L. M. Landreman (ur.), The Art of Effective Facilitation: Reflections from Social Justice Educators (str. 135–150). Stylus Publishing.
- Bruner, J. (1990). Acts of Meaning. Harvard University Press.
- Freeman, S. i dr. (2014). Active learning increases student performance in science, engineering, and mathematics. PNAS, 111(23), 8410–8415.
- hooks, b. (1994). Teaching to Transgress: Education as the Practice of Freedom. Routledge.
- Paul, R., & Elder, L. (2014). The Miniature Guide to Critical Thinking Concepts and Tools. Foundation for Critical Thinking.
- Paul, R., & Elder, L. (2019). Critical Thinking: Tools for Taking Charge of Your Professional and Personal Life (2. izdanje). Pearson Education.
- Vygotsky, L. S. (1978). Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. Harvard University Press.

Co-funded by
the European Union

MEDEA

RAZVIJANJE MEDIJSKE PISMENOSTI ZA RAZOTKRIVANJE RODNO
ZASNOVANE MEDIJSKE MANIPULACIJE I LAŽNIH VESTI

PROJECT N. 2024-1-LV01-KA210-ADU-000243248

ZONTA
CLUB OF
JELGAVA

**NOVOSADSKA
NOVINARSKA
ŠKOLA**

